

Nr 140.

Ankom till riksdagens kansli den 14 maj 1918 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om anslag till uppförande av bostäder för personal vid statens vattenfallsverk.
(4:e avd.)

I en inom andra kammaren väckt till statsutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 185, hava herrar *A. L. Johansson* i Trollhättan och *K. A. Borg* hemställt, att riksdagen må besluta bevilja på tilläggsstat till riksstaten för år 1918 ett belopp av 2,000,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för uppförande av bostäder till personal anställd vid statens vattenfallsverk.

Beträffande den till stöd för framställningen förebragta utredningen för utskottet hänvisa till motionen.

*Utskottets
yttrande.*

Över ifrågavarande motion har utskottet, efter därom i vederbörlig ordning framställd begäran, erhållit yttrande av vattenfallsstyrelsen, vilket såsom bilaga finnes vidfogat detta utlåtande. Vattenfallsstyrelsen har i sitt yttrande på angivna skäl tillstyrkt anvisande dels av 850,000 kronor, varav 350,000 kronor å 1918 års tilläggsstat, för uppförande av bostäder för statens vattenfallsverks personal, dels ock av 500,000 kronor att tillhandahållas personalen såsom lån för anskaffande av egna hem.

I utlåtande nr 18 A angående utgifter för kapitalökning vid de under civildepartementet hörande affärsdrivande verken har utskottet uttalat sig för, att staten såsom arbetsgivare vid verk av nämnda slag bör i möjligaste mån sörja för bostäder åt sina tjänstemän. Betydande anslag för sådant ändamål hava ock av innevarande riksdag beviljats. Vad vattenfallsverken angår vill utskottet erinra om, att riksdagen an-

visat medel för uppförande av bostäder vid Västerås ångkraftstation. Det ytterligare krav å anslag för bostadsbyggande, som innebäres i den föreliggande motionen, har utskottet däremot icke funnit sig kunna tillmötesgå, framförallt med hänsyn till den rådande finansiella situationen, som måste mana till iakttagande av den största försiktighet vid beviljande av nya anslag. Såsom ytterligare skäl mot beviljande av anslag för ifrågavarande ändamål må anföras, att tillräcklig utredning angående bostadsanskaffningens ordnande icke förebragts vare sig i motionen eller i vattenfallsstyrelsens yttrande. Beträffande det för uppförande av bostäder genom vattenfallsstyrelsens försorg tillstyrkta beloppet av 850,000 kronor borde sålunda enligt styrelsens förmenande, frågan, huru anslaget skall fördelas mellan de olika driftverken, ävensom i vad mån anslaget skall hänföras till medel, som skola av statens vattenfallsverk förräntas, avgöras av Kungl. Maj:t efter förslag av styrelsen. Jämväl i fråga om det för utlämnande såsom lån tillstyrkta beloppet, 500,000 kronor, har vattenfallsstyrelsen ansett, att de närmare villkoren för lånens utlämnande böra fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av styrelsen. Under sådana förhållanden har utskottet icke kunnat underkasta frågan en så ingående prövning, att utskottet på grund av densamma kan tillstyrka beviljande av anslag för ändamålet.

Med stöd av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att herrar Johanssons och Borgs ovanberörda motion icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 14 maj 1918.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: Se under utlåtandet nr 139.

Reservation

av herrar C. I. Asplund, J. B. Eriksson i Grängesberg, A. Anderson i Råstock, J. A. Ingvarson, O. Nilsson i Örebro, P. A. Hansson i Stock-

holm och J. Nilsson i Malmö, vilka ansett att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Över ifrågavarande motion — — — — — egna hem.

Med hänsyn till statens otvivelaktiga skyldighet att såsom arbetsgivare sörja för beredande av bostäder åt den vid de affärsdrivande verken anställda personalen samt med stöd av vad vattenfallsstyrelsen i sitt yttrande anført rörande behovet av ytterligare bostäder för vattenfallsverkens personal, har utskottet ansett, att medel för det med den förevarande motionen avsedda ändamålet böra av riksdagen beviljas. Den av vattenfallsstyrelsen lämnade utredningen synes emellertid giva vid handen, att för närvarande icke erfordras hela det belopp, som motionären föreslagit, utan att man torde kunna stanna vid ett anslag av sammanlagt 1,350,000 kronor. Vid sådant förhållande och med hänsyn till det statsfinansiella läget har utskottet funnit sig endast så till vida böra biträda motionen, att utskottet tillstyrker beviljande av det utav sagda styrelse förordade beloppet.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må för uppförande eller anskaffande av bostäder åt den vid statens vattenfallsverk anställda personalen, i huvudsaklig överensstämmelse med i vattenfallsstyrelsens ovanberörda yttrande angivna grunder, anvisa

a) å tilläggsstat för år 1918 ett reservationsanslag av 350,000 kronor;

b) å riksstaten för år 1919 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Beträffande sättet för anskaffande av ifrågavarande anslagsmedel kommer utskottet att framdeles under riksdagen avgiva yttrande.»

Bilaga.

Till statsutskottet.

Genom nådigt brev den 22 februari 1918 har Kungl. Maj:t anbefallt vattenfallsstyrelsen att till riksdagens statsutskott avgiva utlåtande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion nr 185 om anslag till uppförande av bostäder för personal vid statens vattenfallsverk, och får vattenfallsstyrelsen till åtlydnad härav anföra följande.

Hittills ha anslag för uppförande av permanenta bostäder för kraftverken intagits i totalanslagen för kraftverksanläggningarna, och vid kanalverken ha bostäder dels förefunnits vid respektive kanalverks övertagande av kronan, dels kompletterats genom i vederbörlig ordning fastställt statförslag. Driftverken innehava för närvarande följande permanenta bostäder:

V i d	Antal byggnader.	Antal rum (inberäknat kök).
Trollhätte kanalverk.....	34	180
Trollhätte kraftverk	14	111
Porjus kraftverk	7	47
Älvkarleby kraftverk.....	10	75
Statens ångkraftstation i Västerås	1	13
Södertälje kanalverk.....	2	13
Summa	68	439

Det antal personer vid driftverken, som är berättigat till bostäder eller bostadsersättning, respektive disponerar bostad i statens byggnader framgår av nedanstående tablå:

	Ordinarie.	Extra.	Summa.	Bostäder i statens hus upplåtna till:
Trollhätte kanalverk.....	69	—	69	54
Trollhätte kraftverk	36	2 ¹⁾	38	29
Porjus kraftverk	22	6	28	17 ²⁾
Älvkarleby kraftverk.....	20	3	23	20
Statens ångkraftstation i Västerås	10	—	10	4
Södertälje kanalverk.....	10	—	10	3
Summa	167	11	178	127

¹⁾ Bostad bör dessutom om möjligt beredas för cirka 20 st. extra månadsanställda arbetare.

²⁾ Två lägenheter disponeras dock dessutom av kraftverksbyggnadens personal.

Vid utförandet av respektive byggnadsarbeten ha dessutom i ganska stor utsträckning uppförts bostadsbaracker eller förutvarande byggnader tagits i anspråk härför, nämligen:

V i d	Antal baracker.	Rymmande sammanlagt.
Trollhättan och Brinkebergskulle	13	208 man
Lilla Edet	3	49 »
Porjus	23	888 »
Älvkarleby	4	132 »
Summa	43	1,277 man.

En del av dessa baracker har, då arbetsstyrkan vid respektive platser minskats, kunnat disponeras till annat ändamål eller i vissa fall överlåtits till statens järnvägar. Åtskilliga av barackerna användas för närvarande till bostäder för arbetarefamiljer.

Till följd av ökat behov av driftspersonal pågår även för närvarande i viss utsträckning nybyggnad av bostäder för dessa. Sålunda har under sista året uppförts eller pågår för närvarande arbete med följande bostäder:

Vid Porjus: 2 st. maskinistbostäder, inrymmande sammanlagt 24 eldstäder och en tillbyggnad till ingenjörsmessen med 19 bostadsrum (i huvudsak för tillfälliga behov).

Vid Älvkarleby: 1 st. maskinistbostad, inrymmande 12 eldstäder och 1 st. messbyggnad avsedd för ogifta tjänstemän.

I underdånig skrivelse den 5 mars har vattenfallsstyrelsen dessutom hemställt om avlåtande av nådig proposition till 1918 års riksdag om beviljande av 165,000 kronor för beredande av bostäder (sammanlagt 10 lägenheter om vardera 2 rum och kök) för personal vid statens ångkraftstation i Västerås.

Beträffande de principer, som vattenfallsstyrelsen följt vid utförandet av bostäder åt sin personal, må anföras följande.

Permanent bostäder böra enligt vattenfallsstyrelsens mening uppföras endast för sådan personal med ordinarie eller extra anställning vid driftverken, som beräknas även för framtiden bliva bofast på respektive orter. Till en början ha endast bostäder avsetts för den ordinarie personalen, men vattenfallsstyrelsen har funnit lämpligt att även i viss omfattning disponera bostäderna till den extra personalen. Emellertid har det syntts vattenfallsstyrelsen oriktigt att bygga bostäder åt all driftspersonal, och detta av det skäl, att man beträffande bostadsfrågan i mycket hög grad måste taga hänsyn till de anställdas personliga önskemål. Anspråken på bostad äro sålunda i hög grad varierande även inom samma tjänstegrad. En ungkarl behöver ju sålunda icke alls samma utrymme som en befattningshavare med stor familj. Styrelsen har därför ansett sig böra i regel kontant utbetala stipulerade hyresbidrag, även till personal, som disponerat bostäder i vattenfallsstyrelsens byggnader och har för sådan bostad i stället i vanlig ordning debiterats hyra, vilken i första hand blivit bestämd efter styrelsens kostnader för ränta, amortering och underhåll av byggnaden, men även måst rätta sig efter läget på hyresmarknaden i vederbörande samhälle. Om styrelsen skulle bygga bostäder åt all personal, som blir erforderlig vid driften, borde även föreskrivas skyldighet för befattningshavarna att vara bosatta i statens byggnader. I annat fall kunde man lätt riskera att en hel del lägenheter vid inträffande

bättre läge å bostadsmarknaden komme att stå lediga. Ett sådant bostadstväng för personalen anser vattenfallsstyrelsen dock ej lämpligt att stipulera.

Enligt vattenfallsstyrelsens mening är det i längden lämpligast att lösa bostadsfrågan för personalen på så sätt, att befattningshavarna genom upplåtelse av tomter och beviljande av byggnadslån på billiga villkor uppmuntras uppföra egna hem. Det personliga intresset hålles då vid makt, så att bostaden väl vårdas, varjämte tillhörande trädgård och potatisland med mycket större intresse skötes av den, som är ägare till jorden eller med tomträtt innehar den under lång tid, än av den, vilken endast såsom hyresgäst för kanske blott några år disponerar lägenheten och trädgården. I stort sett torde detta sätt att lösa bostadsfrågan vara såväl för personalen lämpligast och alstrande den största tillfredsställelsen, som ock för staten förmånligast, enär kapitalutlägget för bostadsfastigheter därigenom begränsas. Detta sätt att lösa bostadsfrågan för driftspersonalen har dock endast kunnat realiseras i ganska ringa omfattning, beroende till största delen därpå, att de anställdas ekonomiska ställning är sådan, att de draga sig för att starta byggandet av egna hem. Uppförandet av dylika egna hem i större omfattning tager även ganska lång tid och kan dessutom icke i någon högre grad realiseras i tider med så enormt uppdrivna byggnadskostnader som de nuvarande. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk redan år 1907 gjorde framställning om och erhöll anslag för beviljande av byggnadslån åt mindre egnahemsbyggare och att sådan låneverksamhet fortfarande bedrives. För närvarande utgör den sammanlagda lånesumman vid Trollhättan omkring 410,000 kr. Den fond, varur dessa lån beviljas, numera benämnd Trollhätte Fastighetsförvaltnings rörelsekapital, är emellertid ganska hårt anlitad för andra ändamål, varför ett tillskott för lånerörelsens fortsatta utveckling är av behovet påkallat. Likaledes borde medel för samma ändamål finnas tillgängliga även på andra orter, varvid särskilt i Porjus ett sunt egnahemsbyggande bör understödjas.

Om ytterligare bostadsbyggnader nu skulle genom statens försorg uppföras, blir emellertid kostnaden mer än dubbelt så stor som under normala tider och till följd därav skulle hyran för dessa lägenheter även komma att bli ungefär dubbelt så hög som för de bostäder, som äro uppförda förut. Vattenfallsstyrelsen skulle då löpa risken att, när byggnadskostnaderna sjunka, nödgas sänka hyresprisen betydligt under självkostnaden för ränta, amortering och underhåll, vid risk att annars bostäderna komme att stå obebodda. Följden härav bleve givetvis sämre avkastning å det kapital, som av vattenfallsstyrelsen disponeras, vilket för styrelsens ställning som affärsdrivande verk icke vore att förorda. Om bostäder nu skulle komma att omedelbart uppföras för att lindra bostadsbristen, borde därför merkostnaden bestridas av särskilt anslag, som ej av vattenfallsstyrelsen skulle behöva förräntas. Häremot kan invändas, att en hel del merkostnader jämväl uppstå vid utförande under nuvarande dyrtid av byggnadsarbetena för respektive kraftverksanläggningar, men därvid bör beaktas, att dylika merkostnader i stort sett kunna förräntas och amorteras genom de högre kraftpris, som f. n. kunna avtalas, och vilka kraftpris i allmänhet komma att gälla under en lång följd av år. Några långvariga hyresavtal baserade på nuvarande höga byggnadskostnader lära däremot icke kunna träffas beträffande bostäderna. Orsaken till att vattenfallsstyrelsen icke för närvarande ansett sig böra hemställa om anslag till flera bostadsbyggnader utöver dem, som, enligt vad här ovan nämnts, nu äro under uppförande, och de för ångkraftstationen vid Västerås begärda, är när-

mast, att vattenfallsstyrelsen liksom andra statens myndigheter av Kungl. Maj:t anmodats begränsa sina anslagskrav till oundgängligen nödvändiga behov och att bostadsfrågan hittills kunnat lösas någorlunda tillfredsställande genom tillgången på enskilda bostäder.

Då emellertid just den sista tiden ytterligare åtstramat förhållandena på bostadsmarknaden, vill vattenfallsstyrelsen för sin del tillstyrka, att ytterligare anslag beviljas för uppförande av ett antal bostadshus vid statens vattenfallsverk för dels ordinarie personal, dels sådan extra personal, vars anställning är av mera permanent natur. Med hänsyn till vad ovan anförts angående föreliggande behov, finner styrelsen lämpligt, att anslag nu, fränsett det anslag, varom styrelsen framlagt förslag i ovannämnda underdåniga skrivelse den 5 mars 1918, beräknas för bostäder med sammanlagt 190 eldstäder, varför skulle krävas ett belopp av omkring 850,000 kronor. Huru anslaget skall fördelas mellan de olika driftverken, ävensom i vad mån anslaget skall hänföras till medel, som skola av statens vattenfallsverk förräntas, torde böra bestämmas av Kungl. Maj:t efter förslag av vattenfallsstyrelsen.

Under den allra senaste tiden ha från vederbörande avdelningschefer i Trollhättan och Porjus ingått rapporter om, att stora svårigheter uppstått att rekrytera den för verkets drift nödvändiga personalen på grund av omöjligheten att skaffa bostäder åt sådan nyanställd personal. Det torde därför bli nödvändigt att redan till hösten 1918 söka få ett mindre antal bostäder färdiga för inflyttning och att även övriga bostäder påbörjas i år och färdigställas år 1919. På grund härav vill vattenfallsstyrelsen föreslå, att av ovan angivna 850,000 kronor 350,000 kronor må uppföras på tilläggsstat för år 1918 och resten å 1919 års stat.

Dessutom borde såsom ovan nämnts lämpligt belopp utöver redan disponibla anslag ställas till styrelsens förfogande för tillhandahållande åt personalen av lån på billiga villkor för uppförandet av egna hem. De närmare villkoren för lånens utlämnande torde böra fastställas av Kungl. Maj:t på förslag av vattenfallsstyrelsen. För att i någon avsevärd omfattning kunna i Trollhättan fortsätta och å andra platser starta en sådan verksamhet torde ett anslag av 500,000 kronor vara erforderligt.

I handläggningen av detta ärende hava styrelsens samtliga ledamöter deltagit.
Stockholm den 11 april 1918.

F. VILH. HANSEN.

Axel Ekwall.